

Polder.blad

Juli 2020

natuurpunt Hobokense Polder

Danielle

Algemene info

Lidmaatschap Natuurpunt: 30 euro per jaar te storten op onze rekening. Dit bedrag omvat het lidmaatschap voor het hele gezin. Als lid van Natuurpunt Hobokense Polder ontvangt men het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelingstijdschrift Polder.blad.

Abonnementen: Natuurpuntleden kunnen zich via onze website abonneren op verschillende natuurstudietijdschriften: **Natuur.focus**, **Natuur.oriolus** en **Zoogdier**.

Abonnement op het tijdschrift Polder.blad van Natuurpunt Hobokense Polder: voor leden van andere afdelingen door storting van 8 euro op onze rekening.

Verzekering: ieder Natuurpuntlid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Alle **betalingen** dienen te gebeuren op volgende rekening:

BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder. Op uw betalingen steeds reden van betaling en uw naam vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 40 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening BE56 2930 2120 7588 van Natuurpunt vzw, Michiel Coxiestraat 11 2800 Mechelen met vermelding "7742 Reservaatfonds Hobokense Polder".

Contactpersonen

Voorzitter:

info@hobokensepolder.be
Danny Jonckheere, 03 828 64 03 -
0478 33 24 27

Conservator Hobokense Polder:
conservator@hobokensepolder.be
Wim Mertens, 03 216 93 62

Redactie en lay out Polder.blad:
tijdschrift@hobokensepolder.be
Ria Thys en Luk Smets, 0476 33 79 36

Geleide wandelingen:
wandelingen@hobokensepolder.be
Annie Van Zwieten, 03 828 37 60

Ledenadministratie, penningmeester en webmaster:
leden@hobokensepolder.be -
webmaster@hobokensepolder.be
Luk Smets, 0477 66 94 32

Natuurbeheer:

Runderen: André Van Langenhove,
03 288 00 81,
andre.van.langenhove@telenet.be

Weekendbeheer:

Danny Jonckheere, 0478 33 24 27
Wim Mertens, 03 216 93 62

Goudklompjes: Peter Van Elsacker,
0486 82 27 92 -
peter.vanelsacker@skynet.be

Info natuurbeheer scholen: Diane De Clercq,
diane.de.clercq@skynet.be,
0486 07 39 87

Volg ons op Facebook

Website: www.hobokensepolder.be

De **Polderwandelingen** worden verzorgd door onze natuurgidsen van Natuurpunt Hobokense Polder. **Een wandeling in de Hobokense Polder aanvragen?** Hoe doe je dat? Ieder die het wenst, ook scholen en verenigingen, kunnen een wandeling met natuurgids aanvragen bij Annie Van Zwieten. Contactgegevens: zie hoger.

Polder.flits: Van tijd tot tijd brengen we onze leden via e-mail op de hoogte van dringende berichten, die via ons tijdschrift niet tijdig kunnen meegedeeld worden of als herinnering. Wenst u zulke berichten te ontvangen, geef dan uw emailadres door aan flits@hobokensepolder.be

Een dier in nood gevonden?

Probeer in geen geval het dier zelf te verzorgen, dus ook niet voederen of laten drinken. Plaats het dier in een goed geventileerde donkere doos en breng het naar het VOC.

Het VOC is elke dag open tussen 9 u en 17 u (ook weekend). Buiten deze uren: laat het slachtoffer achter in het daarvoor voorziene huisje voor het opvangcentrum.

VOC Brasschaat-Kapellen - Holleweg 43, 2950 Kapellen - 0473 48 48 97 - voc.bras-schaat-kapellen@vogelbescherming.be

Polder.blad nr. 60

Inhoudstafel

Colofon	2
Voorwoord	3
Kalender	4
In memoriam: Leo Wouters	8
Eikenprocessierups! Opgelet!	9
Virussen en vleermuizen	10
Wat gebeurt er in de Polder	12
Goudklompjes in Coronatijden	13
Luchtkwaliteit: onderzoek	14
Onze sponsors	14
Hobokens Wild	15
Een leuke waarneming!	15
Vogelwaarnemingen	16
Onze zoogdieren: Het konijn	19
Ardea 3.0	22
Whoppie en Woelie	23
De levende tuin - Behaagactie	23
Activiteitenkalender	24

Met dank aan de fotografen.

Vorkaft: Veldbloemen
Foto: Danielle Van Nieuwenhuysse

Achterkaft: Schorpioenvlieg
(wifje)

Foto: Jan Rose

Op naar het "nieuwe normaal" ...

Allereerst hopen wij dat u en uw dierbaren in goede gezondheid mogen verkeren. Mocht het Covid 19-virus u of iemand uit uw omgeving toch getroffen hebben, dan willen we u via deze weg onze diepste gedachten van meeleven bij die immense zorgen betuigen.

De voorbije maanden werden we allemaal gedwongen wat meer "in ons kot" te blijven. Gelukkig was er de lente ... en die liet zich van haar mooiste kant zien. Zoveel zon, zoveel vogelgefluit, zoveel jong leven in de natuur ... We hebben er allemaal meer van leren genieten.

De Hobokense Polder vormde dagelijks, en vooral in het weekend, het decor voor honderden wandelaars. Heel begrijpelijk hadden de mensen nood aan wat frisse lucht en ontspanning in de natuur.

Jammer genoeg dienden we onze kijkwanden te sluiten voor het publiek. Het besmettingsgevaar was reëel. Intussen hebben we de kijkwanden weer opengesteld. Sinds 11 juni kan u weer genieten van de mooie vergezichten. Hopelijk komen de waterplassen niet helemaal droog te staan ...

Alhoewel het merendeel van de wandelaars zich heel gedisciplineerd gedroeg, was er toch een percentage mensen dat minder respect voor de natuur had en die nieuwe paden creëerden, afval achterlieten en dies meer. En veel erger: er was een nog kleinere groep bezoekers die er niet voor terugdeinsde om vernielingen aan te brengen. Een terechte doorn in het oog van onze ijverige Goudklompjes die - met inachtnaam van de nodige veiligheidsmaatregelen - uren in de Polder gespendeerd hebben om vernielingen te herstellen, afval te verwijderen, ... Met een heel groot dankwoord aan Freddy, die echt wel vele uren klopte. Ook aan André die onze Gallo-wayrunderen dagelijks controleerde en omheiningen herstelde.

In het voorwoord van ons Polder.blad van einde maart moesten we al melding maken van een aantal annulaties van activiteiten ivm het oprukkende Coronavirus. Doorheen de maanden werden dat steeds meer afgelastingen. Ook de engagementen van onze bestuursploeg verliepen op een iets lager pitje. Alhoewel... achter de schermen werd er op allerlei vlakken hard gewerkt. Een greep ... maar zeker niet volledig!

- We stuurden verschillende elektronische Polderflitsen. Dank Luk!
- We vergaderden voor enkele beleidsdossiers via mail en via Zoom. Dank aan het voltallig beleidsteam!
- We plaatsten de nieuwe kijkwand de Dodaars. Dank aan onze Goudklompjes voor de gedane ondersteunende ingrepen!
- We merkten dat ook in ons gebied de processierups oprukt en we zorgden voor de nodige waarschuwingsborden. Dank Peter, Freddy en Annie!
- We zorgden dat de woekeraar, de Japanse duizendknoop, niet teveel kansen kreeg om zich uit te breiden. Nog maar eens dank aan onze Goudklompjes!
- We zorgden ervoor dat onze bierverkoop bleef floreren. Dank bierploeg!

Maar nu komen de zomermaanden eraan. Corona is nog steeds onder ons, alhoewel we stilaan aan "een nieuw normaal" toekomen. We starten heel voorzichtig onze werking op. Juli is nog rustig, maar vanaf augustus kunnen we u weer een mooi programma aanbieden.

Neem zeker eens deel aan uitstappen van onze vogelwerkgroep Ardea, aan de vleermuizenwandeling in Fort 8, aan natuurbeheer in de Hobokense Polder of in de Hollebeekvallei. En tijdens drie weekenden in het zomerseizoen kan u op zondagnamiddag voor of na uw wandeling onze bierstand treffen in de Polder. Kom deze godendrank proeven bij mooi weer. We wensen u een prachtige zomer toe: allicht een beetje anders dan andere jaren. Maar geniet ervan op een veilige manier ... en vooral: blijf gezond!

Ria

Van harte welkom op onze activiteiten !

Honden kunnen in onze natuurgebieden mee aan de leiband, maar kunnen niet mee bij andere activiteiten.

Kostendelend vervoer (7 cent/km wordt op de afspraakplaats georganiseerd)

Kindvriendelijke tocht

Voor deze activiteiten dient ingeschreven te worden

Zondag 12 juli om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Leiding: Wim Mertens, 03 216 93 62

Wil je in de natuur samen met anderen de handen uit de mouwen steken en daarmee zorgen voor een gezonde leefomgeving? Kom dan bij de vrijwilligersploeg van de Hobokense Polder.

Na een wel heel speciale lente zullen we tijdens de zomermaanden de han-

den vol hebben met het traditioneel maaien van het wandelpad tussen de plassen en de bijhorende graslandjes. Met maaibalk, bosmaaier en tractor gaan we erin vliegen. Ook de Japanse duizendknoop tiert welig. Kom jij ook eens een keer mee helpen?

Praktisch:

Afspraak om 9 u aan de containers achter United Caps. **Geef een seintje aan Wim dat je komt.** Voor ieder voorzien we een lekkere koffiemoek en een bakje koffie of thee.

Zondag 26 juli en Zaterdag 26 september

Natuurbeheer in de Hollebeekvallei

Voor info: neem contact op met Danny Jonckheere - 0478 33 24 27

Zondag 26 juli vanaf 14 u

Hobokens Wild Bar

Info: hobokenswild@hobokensepolder.be

Op een aantal zomerse weekenddagen stellen we onze Hobokens Wild Bar op in de Hobokense Polder. Hier kan u na een fijne wandeling of rustig uitje in het prachtige groen genieten van ons Hobokens Wild bier, verkrijgbaar in de ondertussen befaamde superlekkere soorten: Blond, Tripel en Amber.

Voor de kleinsten en groteren die geen bier lusten, serveren wij ook een lekkere frisdrank. Aan onze stand kan u ook pakketten Hobokens Wild en een

prachtig glas kopen om verder te genieten thuis of cadeau te doen. De opbrengst van de verkoop gaat naar onze afdelingswerking van Natuurpunt.

Praktisch:

U kan onze bar vinden - wel enkel bij goed weer - nabij de ingang van de Hobokense Polder, Schroeiilaan (schuin tegenover station Hoboken-Polder).

Kom je graag meehelpen met de bar, mail naar hobokenswild@hobokensepolder.be

Zaterdag 1 augustus om 14 u

Midzomer workshop - Bonte nestkasten-timmermiddag

Begeleiding: Niels en Eddie Schild, Joris Van Reusel

Ook tijdens het wat rustigere zomerseizoen steken we graag de handen uit de mouwen voor onze vogels. Nestkasten timmeren om ze in de herfst te kunnen ophangen is dan een gezellige en nuttige activiteit. Al wie een klein beetje handig is met hout, schroeven en verfwasten en wil leren hoe je een degelijke nestkast maakt, is hierbij welkom. Ook kinderen kunnen,

samen met een begeleidende ouder, op deze timmer-middag hun steentje bijdragen en iets bijleren over het nut van het maken van vogelkastjes.

Dit jaar focussen we op de bouw van nestkasten voor de bonte vliegenvanger. Dat is een heel mooi en bij ons vrij zeldzaam zangvogeltje dat makkelijk tot broeden komt in nestkasten. Hij verkiest daarvoor open loofbos. Jam-

mer genoeg is hij een late zomergast, waardoor vaak alle nestkasten bezet zijn door mezen en andere zangvogeltjes als hij op kastenjacht gaat. Door héél veel nestkasten in een geschikte habitat te plaatsen, is de kans groot dat er ook voor de bonte vliegenvanger nog een huisje vrij is. Onze vogelwerkgroep streeft er naar om weldra zo'n 60 nestkasten te kunnen

ophangen in een eerste geselecteerd, geschikt bosbiotoop in ons werkingsgebied. Deze aanpak werkte al met succes in de noordrand van Antwerpen, het wordt afwachten of het ook lukt aan de zuidelijke kant. Werk aan de winkel dus, en alle hulp daarbij wordt in grote dank aanvaard.

Ardea voorziet (voorgezaagd) hout, schroeven en werkmateriaal, maar wie komt, brengt best ook zelf een boor- of schroefmachientje, werkhandschoenen e.d. mee. Om het stof en zaagsel door te spoelen voorzien we een lekker 4-uurtjesbuffet met een bonte mélange van sapjes-cocktails, vers zomerfruit, smeuiige gebakjes en bruisende borrels voor alle medewerkers.

Corona-modus:

Bij droog weer werken we buiten, op tafels met voldoende tussenafstand.

Bij regenweer: binnen, met handschoenen en mondmaskers en afstandhoudend werken maar met beperkt aantal deelnemers per tijdslot

Bonte vliegenvanger - Foto: Walter De Weger

(we stellen dan vooraf een tijdschema op).

Praktisch:

- Plaats: Fort 7, lokaal en omgeving De IJsvogel, Legerstraat, Wilrijk
- Start en einde: we starten om 14 uur, einde omstreeks 17 uur

- Deelname is gratis, maar **inschrijven vooraf is nodig via mail** aan schild.niels@gmail.com ten laatste op 29/7. Ingeschreven deelnemers ontvangen kort voor aanvang nog een melding omtrent de exacte aanpak.
- Meer info via ardea@hobokensepolder.be

Zaterdag 15 augustus om 6.30 u

Bezoek aan de ringpost VRS Anderstad te Lier

Leiding: Wim Stappers – 0477 51 61 54

Deze ringpost in het natuurgebied Beneden-Nete is gelegen aan de brede rietkragen van de telpost Anderstad. Het gebied ligt geprangd tussen het Netekanaal en de Loverijkse Beek. Hier kan je vele zeldzaamheden tegen het lijf lopen. De rietpartijen en vijvers dienen als rustgebied én broedgebied van heel wat zeldzame vogelsoorten. Het gebied werd genoemd naar de voormalige middeleeuwse waterburcht die als verdedigingspost fungeerde en waar tol geheven werd. Het kasteel dat vroeger Randerstadt heette, behoorde toen tot het Land van Arkel.

Gerhard Smets is de ervaren plaatselijke ringer die ons zal ontvangen en tonen hoe alles in zijn werk gaat.

Karekieten, bosrietzangers, grasmusen, enz.. zullen de revue passeren. Wie weet misschien wel de zeldzame waterrietzanger?

Praktisch:

Het aantal deelnemers is beperkt tot maximum 15. Hou hier rekening mee en **meld je daarom tijdig aan via e-mail:** ardea@hobokensepolder.be

We vertrekken om 6.30 u in de ochtend vanaf de parking aan de Boomsesteenweg 335, Wilrijk (ter hoogte van 't Spant). We rijden kostendelend (0,07 cent/km). Einde rond de middag afhankelijk van wat zich aanbiedt op de ringpost.

Rietzanger - Foto: Guy Borremans

Zaterdag 22 augustus om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Leiding: Wim Mertens, 03 216 93 62

Meer info: zie 12 juli

Zondag 6 september om 8 u

Wat krijgen we vandaag in de kijker en waar zal dat zijn?

Verrassingstocht

Begeleiders: Wim Roelant - 0477 34 07 21, Joachim Pintens - Joris Van Reusel - 0486 83 62 34

Toch tenminste één keer in het jaar, verrassen we de mensen graag door niet op voorhand aan te kondigen waar de tocht naartoe zal gaan.

Dit jaar betekent dit ook dat we mogelijk een gebied bezoeken waar we nog nooit of amper geweest zijn. Wie nieuwsgierig is naar waar we naartoe gaan en wat we zullen zien, moet dus zeker mee! Vermits de motor van de vogeltrek naar het zuiden al stevig aan het pruttelen is, hopen we natuurlijk jullie heel wat moois te kunnen voor- schotelen!

Praktisch:

- Afspraak om 8 u aan 't Spant, Boomsesteenweg 335, Wilrijk. Einde om 18.30 u.
- We rijden kostendelend (0,07 cent/km)
- Meebrengen: Vogelkijker en telescoop, vogelgids, fototoestel, aangepaste kledij, picknick
- **Aanmelden vooraf is nodig via mail** naar ardea@hobokensepolder.be
- Corona-modus: informatie wordt kort vooraf bekend gemaakt via de blog

Wat een verrassing! - Tekening: Herbert Vandelooy

Zondag 13 september vanaf 14 u

Hobokens Wild Bar

Info: hobokenswild@hobokensepolder.be

Meer info: zie 26 juli

Kom je graag meehelpen met de bar, mail naar hobokenswild@hobokensepolder.be

Dinsdag 15 september om 20 u

Infoavond watervogeltellingen met Ludo Benoy

Sinds begin jaren tachtig worden in Vlaanderen elke winter zes midmaandelijkse tellingen georganiseerd in de periode oktober t.e.m. maart. Het doel van dit (internationaal) lange termijn monitoring-project is inzicht verkrijgen in de aantallen, de trends en de verspreiding van watervogels die tijdens de winter of de trekperiode in onze waterrijke gebieden verblijven.

De coördinatie van de tellingen en het beheer van de gegevensbank is in handen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, in samenwerking met Natuurpunt Studie. Ludo Benoy is al vele jaren de regio-coördinator voor

Antwerpen. Op deze infoavond zal hij zijn rijke kennis over dit project met ons delen en de trends van onze watervogelpopulaties toelichten, zowel op internationaal, Vlaams als regionaal niveau. Ludo is een gepassioneerde spreker, dus het wordt zonder twijfel een boeiende avond. En wie weet heb je nadien zin om in ons werkingsgebied zelf mee op stap te gaan als teller.

Praktisch:

Afspraak om 20 uur in CC Moretus, Berkenrodelei 36 te Hoboken. Bij voorkeur **inschrijven via mail** ardea@hobokensepolder.be

Foto: De Weger/Walter

Dodaars - Foto: Walter De Weger

Zaterdag 19 september tot 7 november

Herfsttrektellingen op de Scheldedijk Hobokense Polder

Info: Maarten Mortier - mmortar@hotmail.com 0496 86 98 44

Walter De Weger - deweger.walter@skynet.be 0495 23 77 10

Blog Ardea: <https://ardea.hobokensepolder.be/#home>

Zoals ieder jaar begint de jaarlijkse migratie van de vogels in september.

Onze zomergasten verlaten dan onze contreien om te gaan overwinteren in

het warme zuiden. Hun plaats wordt dan door de wintergasten ingenomen die vanuit het hoge noorden naar hier afzakken om te genieten van de zachtere winters. Op verschillende trektelposten wordt deze vogeltrek, van zangvogels, waadvogels, eenden en niet te vergeten roofvogels, geobserveerd en in kaart gebracht door de tellers. De vogelwerkgroep ARDEA organiseert voor de 15e keer deze herfsttrektellingen op de Scheldedijk in de Hobokense Polder. Zoals ieder jaar kunnen we toch enkele zeldzame vogels de revue zien passeren. Denk maar aan de groepen kraanvogels, ooievaars, kramsvogels, koperwieken en wie weet beflijsters. Naargelang de windrichting, verschijnen ook minder voorkomende roofvogels zoals visarend, rode en zwarte wouw, soms ten tonele. De waarnemingen in de lucht worden af en toe afgewisseld door

een zeehond die in de Schelde even langs de dijk komt zwemmen, en wie weet komt er nog eens een bever zijn opwachting maken.

Al de verzamelde gegevens van de trektelposten samen geven de beleidsmakers en wetenschappers een duidelijker beeld van hoe het gesteld is met ons milieu.

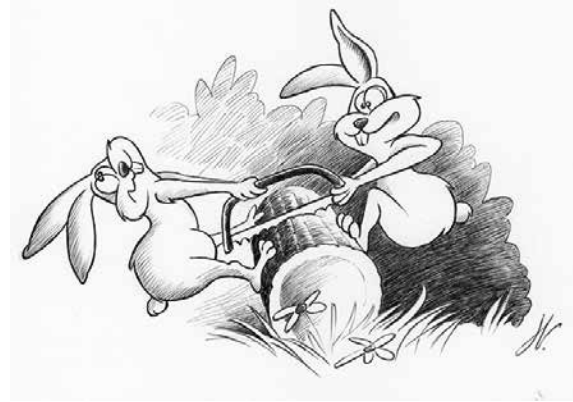
Praktisch:

We beginnen dit jaar op zaterdag 19 september om 7.30 u met de dagelijkse trektellingen tot 7 november. Hou wel het blog van ARDEA in het oog, want bij slecht weer gaat de trektelling niet door. **Op 3 en 18 oktober zijn er eveneens trektellingen in het kader van Eurobirdwatch.**

Guy Borremans

Iedereen, kenners, beginners en geïnteresseerden zijn steeds van harte welkom. Tijdens deze dagen komen we dikwijls ogen te kort.

Zondag 20 september om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Leiding: Wim Mertens, 03 216 93 62

Meer info: zie 12 juli

In memoriam - Leo Wouters

We vernamen met droefheid het overlijden van Leo Wouters op Pinkstermaandag 1 juni. Leo was 91 jaar. Voor de mensen die al lang betrokken zijn bij de natuurwerking – vroeger van de Wielewaal, nu van Natuurpunt – is Leo zeker geen onbekend persoon.

We kennen Leo en zijn lieve Mieke als een warm en zeer natuurminnend koppel. In onze herinnering zien wij hen nog volop genieten van natuuruitstapen, weekenden of langere natuurreizen naar La Brenne, Noord-Holland, ... Zij waren ook met duidelijk plezier aanwezig op een terugkeerdag voor oudere Wielewalers in de Hobokense Polder.

Leo was ook een zeer erudiet man. Hij had een grote kennis van de natuur, maar was ook – samen met Mieke – heel geïnteresseerd in cultuur. Muziek was heel belangrijk voor hem. Vooral klassieke muziek, maar evengoed kleinkunst.

Leo was ook een familiemens. Hij kon honderduit vertellen over zijn vier

kinderen, zijn klein- en achterkleinkinderen. En wie hem een vriend mocht noemen, kon zich gelukkig prijzen. Dat hebben wij ervaren.

Leo en Mieke waren nog maar recentelijk vanuit hun serviceflat in Wilrijk verhuisd naar een woonzorgcentrum. Jammer genoeg heeft Mieke daar al heel snel afscheid moeten nemen van haar geliefde Leo. Mieke, kinderen, klein- en achterkleinkinderen: we weten dat jullie heel veel mooie herinneringen hebben aan die lieve echtgenoot, vader, groot- en overgrootvader. Moge die herinneringen een troost zijn bij het grote verdriet!

Ria Thys

Eikenprocessierups in natuurgebieden

De eikenprocessierups overwintert als pop in de bodem nabij een eik. Na ontpopping gaat de vlinder naar de top van de boom, meestal een eik, om na paring bij het jonge blad haar eitjes te leggen. Half mei komen larven uit de gelegde eitjes. De processierups zit vooral in gesponnen nesten aan de zonnige zuidkant van de eikenstammen in lanen en parken. De nesten bestaan uit een dicht spinsel met vervellingshuidjes, brandharen en uitwerpselen.

Misschien vraag je je af wat het nut is van de processierups. De processierups is niet geschapen ten dienste van de mens, ze is een product van duizenden jaren evolutie. Elke soort heeft, op zijn manier, wel relaties met andere soorten en is op die manier nuttig als element in haar ecologische context. Processierupsen worden geparasiteerd door sluipvliegen. Ze kunnen als voedsel dienen voor sommige zangvogels, of larven van andere insecten zoals bepaalde lieveheersbeestjes. Als mot worden ze gegeten door vleermuizen. In de natuur hebben dus ook processierupsen hun plekje.

Brandharen

De rups laat haar brandharen los bij verstoring. Deze brandharen kunnen bij contact met de huid irritatie (jeuk) en uitslag veroorzaken. De brandharen worden meegenomen door de wind en kunnen op wandelaars terecht komen. De brandharen hebben weerhaakjes en blijven ook langere tijd 'actief'. Losse haartjes zijn met het blote oog moeilijk waarneembaar.

Honden

Honden hebben ook last van de brandharen, zeker als ze de brandharen in de ogen of de bek hebben gekregen. Als de brandharen of rups in de bek van de hond komen, kan het nodig zijn onmiddellijk een dierenarts te raadplegen, een tong van een hond kan zelfs afsterven bij contact met een rups. De ene hond reageert al heftiger dan de andere. Het is sowieso regel om de hond aangeliend te houden, maar wees dus voorzichtig.

Jezelf beschermen

Met die haren kan je in contact komen als je onder bomen vol rupsen wandelt of fietst. Blijf niet onder een eik staan. Draag sluitende kledij. Verstoort het nest niet. Heb je toch contact gehad met de brandharen? Helaas, er bestaat geen wondermiddel. Bij lichte jeuk kan een zalfje helpen, bij extreme uitslag zijn medicijnen (in de vorm van pilletjes) meer aangewezen. Het is dus vooral zaak om contact met die brandharen te vermijden.

Bestrijding

Dat deze inheemse vlinder lokaal wordt bestreden, op plaatsen waar ze ernstige overlast veroorzaakt, is dan ook begrijpelijk. Maar er zijn verschillende manieren om dat te doen. Zo zijn het branden en opzuigen van de rupsen heel efficiënte methodes. Sproeien met bestrijdingsmiddelen is niet aan te raden. Deze middelen zijn immers

niet selectief. Dat wil zeggen dat alle vlinderrupsen die in het voorjaar op eikenloof leven hieraan sterven. Daaronder bevinden zich ook de eikenpage en de ernstig bedreigde bruine eikenpage. Het aantal soorten nachtvlinders waarvan de rupsen op zomereik leven, bedraagt (voor Vlaanderen) zelfs meer dan 100.

In de natuurgebieden van onze afdeling bestrijden wij de diertjes niet, deels omdat we hiertoe niet de middelen hebben en deels omdat ze een onderdeel zijn van het natuurlijke voedselweb.

Natuurlijke vijanden

Overigens heeft de eikenprocessierups natuurlijke vijanden, in de vorm van kevers en vogels, zodat het voor de rupsen onmogelijk is om tot kolonies van gigantische proporties uit te groeien. Vleermuizen doen zich te goed aan de volwassen vliegende vlinders.

Virussen zitten overal in de natuur, niet alleen in vleermuizen

Peter Van Elsacker, juni 2020

Het zijn speciale tijden, dat hebben we de voorbije weken al veel gehoord. Want wij, de mens, heerser der natuur, de meest dominante diersoort op de wereld die overal tot in de kleinste uithoek toe zijn stempel drukt, kreeg een ferme tik van een nietig wezen: het coronavirus. Dat virus zou afkomstig zijn van vleermuizen en overgesprongen zijn naar de mens. Alarmerende en ongenueanceerde berichten doen de ronde. Vleermuizen worden als gevaarlijke monsters aangewezen en uit angst werden al vleermuiskolonies en nestkasten vernield. Ten onrechte, want men krijgt geen Covid-19 van inheemse vleermuizen. Het zijn ongevaarlijke, aardige en unieke dieren die zeer nuttig zijn bij het bestrijden van ziekten en plagen, voor de bestuiving van planten en de verspreiding van zaden.

Maar eerst, wat is een virus? Waar brengen we dat onder in de veelheid van alle levensvormen op aarde? De biologie groepeerde deze tegenwoordig niet alleen in planten en dieren, daarvoor is de verscheidenheid veel te groot, maar ook in zwammen (schimmels), algen (wieren), bacteriën, slijmzwammen, eencelligen. Hoe dat juist in elkaar steekt, bespaar ik u, dat is voer voor wetenschappers. Virussen zijn geen beestjes, bacteriën of wat dan ook, ze horen in geen van die groepen thuis. In tegenstelling tot voornoemde organismen, zijn ze passief en levenloos, het zijn geen cellen, ze hebben geen metabolisme (stofwis-

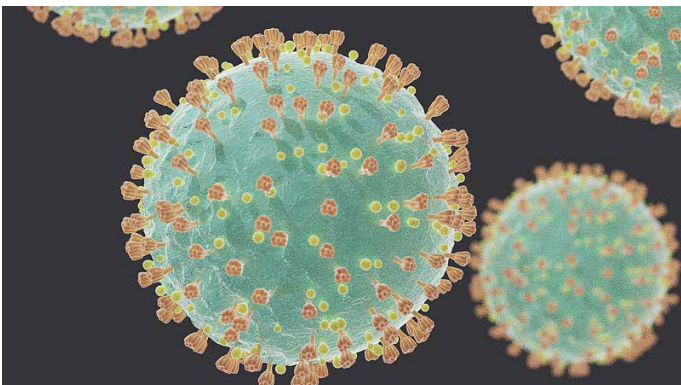
seling) en ze kunnen zich niet zelfstandig voortplanten. Het zijn slechts "bolletjes" van genetisch materiaal (DNA of RNA, een op DNA gelijkende stof) omgeven door een omhulsel van eiwitten. Sommigen hebben nog een vetachtig laagje, zoals bij het coronavirus. Om zich te kunnen vermeerderen hebben ze een gastheercel nodig. Ze dringen die binnen, lossen hun genetisch materiaal en kapen als het ware het celmechanisme om zo nieuwe virusdeeltjes aan te maken. De gastheercel sterft en valt uiteen en de nieuwe virussen komen in grote aantallen vrij en kunnen andere cellen infecteren. Wanneer en hoe virussen zijn ontstaan in de evolutie, daar zijn verschillende theorieën over. Ze waren niet de eersten, er was dus géén evolutie van virus naar cel naar meercellige wezens. Ze zijn gelijktijdig ontstaan met de eerste cellen of zijn daaruit ontstaan. Dat gebeurde heel vroeg in de evolutie, zo'n 4 - 4,5 miljard jaar geleden.

Door hun specifieke manier van voortplanting en verspreiding zijn virussen gevreesde besmettelijke ziekteverwekkers bij mens, dier en plant. SARS, MERS, de jaarlijkse griep, vogelgriep, de Mexicaanse griep (rond 2009) en de Spaanse griep (na de eerste Wereldoorlog), het is ons allemaal bekend met corona als laatste hoogtepunt. In land- en tuinbouw zijn er eveneens veel plantenziekten veroorzaakt door virussen die allerlei verkleuringen en vergroeiingen en zelfs afsterven teweegbrengen. Een interessante, historische anekdote

is de tulpenmanie die in Nederland begon rond 1634. Tulpen waren kort daarvoor in Europa ingevoerd vanuit het Ottomaanse rijk (Turkije) en in Nederland groeide dit uit tot een ware gekte. Waanzinnige

prijzen werden geboden, tot de prijs van een huis toe; vooral die met felle kleuren en met strepen en vlammen op de bloembladen en afwijkende vormen waren erg in trek. Wat ze toen niet wisten was dat deze tekeningen en vormen werden veroorzaakt door ... een virus. In 1637 klapte deze eerste financiële zeepbel op de beurs in elkaar door overspeculatie.

Virussen komen veelvuldig voor in de natuur. Het hondsdolheidsvirus (rabiësvirus) is onlangs terug in de actualiteit gekomen door de onverantwoorde, illegale invoer van het katje Lee. De uitroeiing van hondsdolheid bij ons heeft jaren lang geduurd en heeft miljoenen gekost. Duizenden vossen, dassen en andere dieren werden gedood bij de vergassing van hun holen. Uiteindelijk bracht een vaccin de oplossing, zoals het ook nu wachten is op een vaccin tegen het coronavirus. Een ander recent voorbeeld is het Usutu virus dat de laatste jaren, sinds 2016, lelijk heeft thuisgehouden onder de merels, maar ook andere vogels kunnen het slachtoffer worden, zij het in veel mindere mate: huismussen, uilen, gierzwaluwen. Heel wat wetenschappers maken zich zorgen over de verregaande ontbossing en ontginning van oerwouden. Er is al vastgesteld dat de opkomst van nieuwe ziekten sterk toeneemt in tropische, biodiversiteit en oude bossen als deze ingrijpend verstoord worden. Door het nauwere contact tussen wilde dieren en mensen en vee kunnen ziekteverwekkers overspringen en zich verspreiden buiten hun normale leefgebied. Het blijft niet alleen bij bossen alleen: bij het ontdooien van de permafrost (de permanent bevroren gronden in de noordelijke gebieden) kunnen mogelijk eeuwenoude bacteriën en virussen vrijkomen en terug actief worden. De lijst is lang van virussen die via wilde dieren vanuit de wildernis overspringen op mens en dier: door muggen en andere insecten, maar ook door zoogdieren. Het gevreesde Ebolavirus

Zaterdag 29 augustus plannen we een vleermuiswandeling in Fort 8. Bert Mertens en Marnix Lefranc zijn de gidsen. Meer info: zie onze Kalender

Franjestaart

komt voor in vleermuizen, apen, ratten, varkens en honden, HIV komt van chimpansees, en er zijn sterke aanwijzingen dat SARS van de civetkat komt en MERS van de dromedaris. Dicht bij huis kennen we de ziekte van Lyme, weliswaar veroorzaakt door een bacterie (Borrelia) die wordt overgebracht door een tekenbeet. Maar het is een gelijkaardig fenomeen: de levenscyclus van de teek gaat via muizen, merels en lijsters naar herten, reeën, schapen. Een voorbijwandelende en van de natuur genietende mens is echter een niet te versmaden alternatief: en hop! de (besmette) teek springt over op de mens.

Dat overspringen van dier naar mens is ook gebeurd met het coronavirus. Door genetisch onderzoek is aangetoond dat het virus op een natuurlijke manier ontstaan en geëvolueerd is, en niet kunstmatig ontwikkeld is in een labo. Men dacht aan een besmetting van schubdier naar mens, mogelijk via civetkat of fret als tussenstap. Nu gaat men er meestal vanuit dat de oorsprong ligt bij een Chinese vleermuisensoort die als gebraden hapje verhandeld werd op wildmarkten in Wuhan, ook hier is er mogelijk nog een tussengastheer geweest bij de overstap naar de mens. Daardoor komen vleermuizen in een slecht daglicht te staan, ook bij ons zijn er ongeruste vragen hoe gevaarlijk onze vleermuizen hier zijn. Wees gerust, er zijn geen gevaarlijke coronavirussen aangetroffen bij de Europese vleermuizen, dus je kan er geen Covid-19 van krijgen. Bovendien is onze omgang met vleermuizen helemaal anders dan

in China: de kans is klein dat we ermee in direct contact komen en ze vangen om ze op te eten doen we al helemaal niet. Ze vastpakken zonder handschoenen wordt beter vermeden, ze kunnen besmet zijn met het rabiësvirus (hondsdolheid), maar dat is een zeer klein aantal in België en Nederland, het risico is dus zeer klein. Bij vleermuizen zijn meer virussen bekend dan bij andere zoogdieren, zonder dat ze daar zelf last van hebben. Ze hebben in de evolutie een krachtiger immuunsysteem ontwikkeld dan alle andere zoogdieren en dat zou samengegaan zijn met hun vermogen om te vliegen, de wetenschappelijke uitleg is ingewikkeld en zou ons te ver leiden. Doordat ze niet ziek worden van die virussen, kunnen die zich verder ontwikkelen in de vleermuis. We moeten wel opmerken dat er wereldwijd meer dan 1400 soorten vleermuizen zijn, en meer soorten betekent een grotere diversiteit aan virussen.

Bij slechts één Aziatische soort is een voorouder van het menselijke Covid-19-virus gevonden, maar niet het virus zelf. Bij katten en fretten daarentegen wel. Dat betekent dat we moeten nuanteren: voor de oversprong naar de mens zijn factoren zoals wildmarkten en nabij contact met dieren minstens even belangrijk en dat risico kunnen we zelf gemakkelijk vermijden. In Europa kunnen we al helemaal gerust zijn omdat er geen gevaarlijke coronavirussen bij vleermuizen voorkomen.

Trouwens, andere wilde dieren en huisdieren kunnen ook drager zijn van bacteriën, virussen of parasieten, om nu de vleermuizen als dé levensbedreigende boosdoeners te bestempen is totaal ongegrond. Het is eerder andersom: door het reisgedrag van de mens bestaat het gevaar dat hij wilde dieren besmet, zoals vleermuizen. Een voorbeeld is de overdracht van een Europese schimmel (*Pseudogymnoascus destructans*) naar Amerika waar die grote sterfte veroorzaakte bij vleermuizen.

Om te voorkomen dat onze inheemse vleermuizen door mensen besmet zouden worden met het coronavirus, zijn veel onderzoeken waarbij vleermuizen gevangen en gehanteerd wor-

den tijdelijk stilgelegd in afwachting van meer duidelijkheid.

De conclusie is dat het onzinnig zou zijn om vleermuizen te vervolgen, integendeel, ze verdienen ons respect en we moeten zorgzaam met ze omgaan. Ze vervullen een zeer belangrijke rol in ecosystemen wereldwijd. Ze verslinden enorme hoeveelheden insecten en bestrijden zo ziekten en plagen in de natuur en in de landbouw, wat berekend werd op miljarden euro's per jaar. Ze spelen een rol bij de verspreiding van zaden en bij de bestuiving van wilde planten, landbouwgewassen en (fruit)bomen zoals bananen, avocado's en mango's. Vleermuizen zijn nuttige, interessante en vreedzame dieren en nog aardig om naar te kijken ook.

Wil je meer weten over vleermuizen en corona, lees dan zeker:

www.natuurpunt.be/nieuws/vleermuizen-en-covid-19-wat-weten-we-zeker-20200428

www.natuurpunt.be/pagina/faqs-over-vleermuizen-en-covid-19

Bekijk het filmpje op www.nu.nl/280385/video/zorgen-onterecht-vleermuis-draagt-niet-meer-virussen-dan-kat.html

De beroemdste tulpenbol, de *Semper Augustus*, een huis in Amsterdam waard.

Wat gebeurt er in de Polder?

Tekst: Wim Mertens - Foto's: André Van Langenhove en Luk Smets

Qua beheer is het voorjaar doorgaans een rustige periode. Om dieren en planten niet te storen in hun groei- en voortplantingsseizoen, zetten we de beheerwerken op een laag pitje. Dit jaar zijn ze door een klein virus wel op een erg laag pitje terecht gekomen. De Goudklompen lagen drie maanden stil. Slechts de meest dringende werken werden uitgevoerd, in eerste instantie door enkelingen en nadien in kleine groepjes.

Heuglijk nieuws is dat de nieuwe kijkwand de Dodaars aan het Rallegat eindelijk is geplaatst. Een nieuwe Cortenstaal constructie bezorgt de bezoekers een mooie uitkijk op de plas, terwijl watervogels ongestoord verder kunnen foerageren en broeden. Helaas hebben we de nieuwe kijkwand, net als de andere wanden, de eerste maanden moeten afsluiten vanwege de corona-epidemie. Maar op het moment dat Polder.blad in uw bus valt, is de wand wellicht toegankelijk. Ga maar een kijkje nemen, maar houd zeker de afstandsregels in acht!

De beperkte mogelijkheden tot vermaak tijdens de coronacrisis lokte veel, heel veel wandelaars naar de Hobokense Polder. Sommige stukken werden, en worden nog steeds, letterlijk platgelopen. Zo veel volk was er nog nooit, zelfs niet toen het natuurgebied verkozen werd tot mooiste wandelgebied van de provincie Antwerpen. Fantastisch dat zoveel

Antwerpenaren deze mooie natuurplek hebben ontdekt en weten appreciëren. De extreme drukte op zonnige weekenddagen in de Hobokense Polder en in vele andere natuurgebieden, bewijst eens te meer dat er veel te weinig natuur is in Vlaanderen, zelfs in het groenste

district van de stad. Want deze massa recreanten veroorzaakt stress voor de natuur, de ecologische draagkracht van een goed functionerend natuurgebied werd wellicht overschreden. Verstoring gevoelige dieren zullen andere oorden hebben opgezocht, gevoelige vegetaties langs het wandelpad zijn vertrappeld... En helaas is er steeds een minderheid van de bezoekers die zich niet aan de regels houdt. Door bewust of onbewust af te wijken van de wandelpaden worden dieren verstoord in hun rustgebieden, wat bv. voor een pasgeboren reekalfje nefast kan aflopen. Maar nog erger was een sterke toename in het regelrecht vandalisme (doorknippen prikkeldraad,

meerdere pogingen tot brandstichting...), waardoor we meerdere klachten hebben neergelegd bij de politie en meerdere overlastmeldingen hebben ingediend bij de stad. De als enkeling opererende Goudklompjes hebben tal van

sluikpaden naar de rustzones opnieuw afgesloten en tal van herstelwerken aan prikkeldraad, klappoortjes en kijkwanden uitgevoerd.

Laat ons hopen dat deze coronaperiode de meerderheid van de bevolking bewust heeft gemaakt van de waarde van de natuur, ook voor de mens. Laat ons hopen dat onze politici zich ook volgend jaar herinneren dat extra natuur en open ruimte echt geen overbodige luxe is.

In volle Coronaperiode is de nieuwe kijkwand de Dodaars aan het Rallegat geplaatst.

We doen nog steeds beroep op gulle schenkers om de zware kost hiervan te helpen dragen.

DANK !!!!!

Wil je ons helpen, dan kan dat met een gift!

Fiscaal aftrekbare giften (min. 40 euro) dienen gestort te worden op de rekening BE56 2930 2120 7588 van Natuurpunt met vermelding "Project 4010, Kijkwand Hobokense Polder"

Goudklompjeswerking in Coronatijden

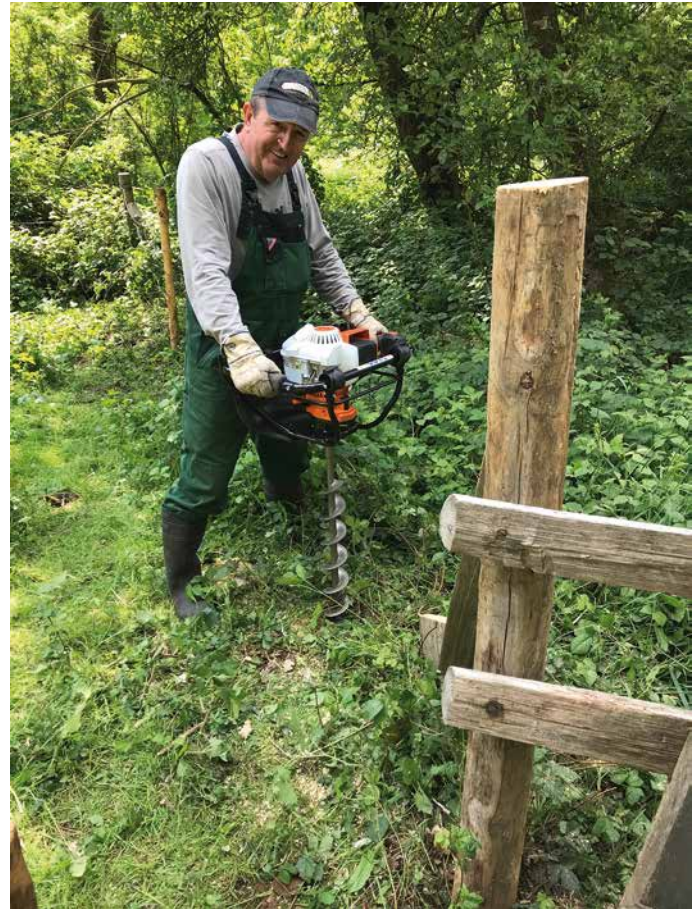
Tekst: Peter Van Elsacker - Foto's: André Van Langenhove

Coronavirus, lockdown, alles viel stil, ook wij ontsnapten hier niet aan. De maand ervoor hebben de Goudklompjes nog kunnen werken aan de Aciérie, het gebouw aan de oude spoorweg. Bij regenweer – we kunnen het ons nu bijna niet meer voorstellen – werden grote, omgewaaide bomen opgeruimd en werd de prikkeldraad hersteld. Later in maart werkten we samen met een klas van de Leerexpert (A. Leyweg 14) op de Schroeivelden, de grasvelden langs de Schroeilaan. Op het stuk vooraan rechts van de ingang lag het vol met boomstammen en kruinen die afgebroken waren door de stormwinden. Het grasveld moet daar echter vrij blijven om te kunnen maaien, zodat het een mooi, bloemenrijk grasland blijft. De stammen werden verzaagd en afgevoerd, het takkenhout werd in een wal gestapeld langs de gracht aan de inkom. De braamstruiken die aan de randen over het grasveld groeiden, werden wegge-maaid. De knotwilgen en de knoteiken aan de ingang werden geknot. De laatste werkdag voor de lockdown hebben enkele Goudklompjes gewerkt aan het raster aan de Dodaars. De fundamen-ten van de nieuwe kijkwand waren toen klaar en dus kon de omheining daaraan aangepast worden. Zo zullen de runderen de hele ruimte tussen de nieuwe kijkwand en de plas (het Rallegat) kunnen begrazen en de Japanse duizendknoop afvreten die daar welig tiert. Dat spaart veel en zwaar werk voor ons. De anderen werkten op het

grasveld aan de rood-witte slagboom aan de Scheldelei waar een flinke strook van het bramenstruweel aan de kant van het Rallegat werd ge-maaid en wilgenop-slag in het grasveld werd verwijderd. Dat is zo nu en dan nodig om te voorkomen dat het grasveld vanaf de randen stilaan over-groeid wordt.

Toen kwam de lockdown ... Er werd heel beperkt gewerkt tijdens die periode om dringende en essentiële werken uit te voeren zoals het herstellen van het veeraster (anders zouden de runderen kunnen ontsnappen), maar steeds met de nodige officiële toe-lating en door een groepje van maxi-maal 3 personen.

Na meer dan twee maanden onderbreking konden we vanaf 27 mei terug aan de slag. Natuurpunt heeft van de Federale Overheid de toestemming gekregen om de vrijwilligersteams terug te laten werken, weliswaar met strikte richtlijnen om alles veilig te houden (beperking tot onze geves-tigde groep Goudklompjes (max. 20 personen), zonder schoolklas-sen, 1,5 meter afstand hou-den, ontsmet-tingsmiddelen beschikbaar, enz.). We gingen in het centrale deel van de Polder om het raster aan te

pakken. De herstploeg deed daar verder met de draad te herstellen en weipalen te vervangen. Ze beschikken over een nieuw aangekochte grond-boor met motor, dat gaat veel sneller dan met de hand boren, zeker waar er stenen in de grond zitten (zie foto). En dat komt dikwijls voor, uiteindelijk is er vroeger veel gestort op de oorspron-kelijke poldergrond, waaronder restan-ten van afbraakwerken bij het maken van de Ring. We moeten nu minder werk uitbesteden waardoor die aan-koop meer dan waard is. De anderen maakten de draad vrij door er langs te maaien en overgroeide bramen en rozen, struiken en boompjes weg te snoeien: dat spaart veel tijd voor de herstploeg. Die zullen zich nog we-ken lang kunnen bezig houden, terwijl de overige Goudklompjes zich op het gewone beheerwerk zullen storten, met als eerste prioriteit het bestrijden van Japanse duizendknoop, want die heeft van de lockdownperiode en het goede weer flink geprofitteerd. We weten weer wat doen!

Onderzoek naar luchtkwaliteit in Tarzanboskes

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) heeft het zeer vaak over de alarmerende concentraties aan vervuilende stoffen in onze lucht. Een grote vertegenwoordiger van deze luchtvervuiling is het fijn stof en dat hebben we vooral aan ons zelf te danken.

De menselijke activiteit speelt een grote rol door onder andere de verbranding van fossiele brandstoffen in de industrie en de huishoudens. Het fijn stof heeft nadelige effecten voor

de gezondheid van de mens. Door zijn kleine afmetingen heeft het de mogelijkheid om diep in de luchtwegen binnen te dringen. Zo verhoogt het de kans op hart- en vaatziekten. In verstedelijkte gebieden ziet men hogere concentraties aan fijn stof.

Stedelijk groen zou een optie kunnen bieden om de luchtkwaliteit in de steden te verbeteren. De bladeren van bomen en andere planten vormen een uitstekend oppervlak voor de depositie van fijn stof. Om te achterhalen in welke mate het stedelijk groen hiertoe in staat is, heeft het labo voor Milieu- en Stedelijke Ecologie van de Universiteit Antwerpen een nieuw project gestart. Deze studie spitst zich toe op de

afname van de fijnstofconcentratie in functie van de diepte in het park. Het onderzoek vond plaats in vier parken. Het terrein van de Tarzanboskes zat mee in de selectie omdat dit in een verstedelijkt gebied ligt en langs twee kanten is omgeven door een straat. De concentraties aan fijn stof werden steeds gemeten volgens een vast patroon. Individuele metingen werden uitgevoerd op verschillende afstanden ten opzichte van de rand van het park en dit volgens de vier windrichtingen.

Op die manier kregen we een overzicht van de mogelijke uitdoving van de vervuiling door het groen.

De plaatselijke concentraties werden op drie manieren gemeten. Met PCC sensoren (plastic coated cardboard) die aan bomen werden bevestigd. Deze sensoren werden ingesmeerd met vaseline zodat het fijn stof beter geïncorporeerd kon worden. Na vier weken werden de PCC sensoren verzameld en kon de hoeveelheid geïncorporeerd magnetiseerbaar fijn stof bepaald worden in het labo. Daarnaast werden er takstalen verzameld van één bepaalde boomsoort per park. Alleen de eenjarige twijgen werden gebruikt om te kijken hoeveel fijn stof werd afgezet op de schors. Tenslotte werden mobiele sensoren gebruikt. Die gaven een momentopname van de luchtkwaliteit op 12 maart 2020.

Door de huidige maatregelen omtrent het coronavirus werd het onderzoek vroegtijdig gestaakt. De labo-analyse van de PCC sensoren is niet meer kunnen gebeuren. We zullen ons baseren op de twee overige technieken. De data worden nu geanalyseerd en van zodra de paper afgewerkt is, zullen de resultaten bekend gemaakt worden.

Auteurs: Olivier Philips, Steven Amorgaste en Zeger Van Zundert (studenten 3e bachelor Bio-ingenieurswetenschappen, UAntwerpen)

Tarzanboskes - Foto: Walter Decoene

Deze handelaars ondersteunen Natuurpunt Hobokense Polder

Hartelijk dank aan onderstaande handelaars en bedrijven voor de financiële ondersteuning die we van hen krijgen voor de verdere ontwikkeling van ons natuurgebied

Aan Tafel BVBA, Fried Denayer, Pierre Van den Eedenstraat 47, 2660 Hoboken. Tel. 03 828 53 28
 Beenhouwerij Van der Keere, Kapelstraat 39, 2660 Hoboken. Tel. 03 827 53 01
 Brood & Banket bij Marc & Evi Helsen, Krekelstraat 83, 2660 Hoboken. Tel. 03 827 47 0
 Broodjeszaak Bagatelle, Steynstraat 35, 2660 Hoboken. Tel. 03 825 47 44
 Fietsenwinkel XTR-shop, Kapelstraat 137, 2660 Hoboken. Tel. 03 827 58 47
 Tuinaanleg Huylebroeck, Jules Pauwelstraat 50/52 2660 Hoboken. Tel. 03 830 44 90
 United Caps, Plastics dopjes, Schrooilaan 15, 2660 Hoboken. Tel. 03 830 40 00
 Uurwerken, Juwelen en optiek, Annik De Mey, Kioskplaats 81 2660 Hoboken. Tel. 03 830 21 12
 Verzekeringen en beleggingen Alert NV, Kioskplaats 62, 2660 Hoboken Tel. 03 827 31 50

Natuurpuntbier Hobokens Wild

Wild bier van Hoboken

Geniet van ons artisanaal gebrouwen bier en steun de prachtige natuur van de Hobokense Polder

Bestel nu uw bierpakket als origineel eindejaarsgeschenk of gewoon ... lekker voor uzelf
Verkrijgbaar in 3 wilde biertypes:

fris en vol **Blond**
(6,5% Alc.)

kruidige **Tripel**
(8,0% Alc.)

warm winters **Amber**
(9,2% Alc.)

per soort of mix
in pakket van 6 of 12

Bestel nu via onze webshop: hobokenswild.ccvshop.be

Natuurpunt
Hobokense Polder

Prijs vanaf 18 € per 6
afhaalpunt in Hoboken

Meer info: hobokenswild@hobokensepolder.be

Meer info op
www.hobokensepolder.be/hobokenswild
of
hobokenswild@hobokensepolder.be

Nu ook verkrijgbaar: sierlijk
biervas met opdruk van het
logo "Hobokens Wild"
Prijs 5 euro

Een leuke waarneming van een buurtbewoonster van de Hobokense Polder

Graag wil ik melding maken van het feit dat ik deze morgen rond 7 uur een klein **hertje** heb gezien aan de kant van de Scheldelei.

Het was maar een korte ontmoeting maar ik heb toch wat foto's genomen. Ze zijn niet heel scherp want ik moest vlug zijn, maar ik hoop dat er iets van te maken is.

Ingrid Helfensteijn - 31 mei

Vogelwaarnemingen – Regio Zuid Antwerpen

februari - april 2020

Luc Van Schoor - Vogelwerkgroep ARDEA

Tijdens deze 3-maandelijke periode werd er in het ARDEA werkingsgebied een recordaantal van 17.545 waarnemingen ingevoerd door 220 waarnemers. Dat is zowat 3x het doorsnee aantal.

De maatregelen rond de Coronacrisis hadden ongetwijfeld ook een grote impact op het gedrag van natuurliefhebbers die noodgedwongen, vanaf half maart, alleen in eigen omgeving mochten wandelen. Het mooie lenteweer lokte heel wat vogelliefhebbers naar buiten, waaronder ook nieuwe namen bij de grote groep waarnemers. De jaarlijkse vogeltrektellingen op de telpost Hobokense Polder werden weliswaar opgeschort, maar een 10-tal Ardea medewerkers voerden samen honderden broedvogelgegevens in voor het nieuwe vogelatlas project 2020-2023.

Onder de 220 waarnemers was dit de top 3 van de veel- invoerders. Wouter Van Assche met 2272 waarnemingen, Luc Van Schoor met 1524 waarnemingen en John van de Voorde met 961 waarnemingen.

Op de ARDEA website kan je dagelijks de ingevoerde waarnemingen steeds bekijken via www.hobokensepolder.be/vwardea/waarnemingen.htm

Soortenbespreking

Van de 155 waargenomen vogelsoorten bespreken we hierbij 35 soorten.

De enige **kleine zilverreiger** die werd opgetekend, vloog op 26 maart over Umicore/Hoboken (AC).

Er werden in totaal 55 waarnemingen van **grote zilverreiger** ingevoerd, uitsluitend van overvliegende vogels. Het betrof meestal solitaire vogels, tot groepjes van 5 ex. Op 1 februari vlogen er 8 ex over Edegem (OF).

Het was een topjaar voor de kolonie **blauwe reigers** in het Schoonselhof. Op de jaarlijkse broedvogeltelling van 15 april werden er 59 broedparen

Ransuil - Foto: Olivier Fuchs

vastgesteld, wat een toename is van ca 30% in vergelijking met 2019. (LVS, DJ) Deze goede resultaten zijn quasi zeker het gevolg van een zachte winter en het mooie lenteweer,

In de periode van 3 tot 22 april trokken er minimum 8 **purperreigers** noordwaarts over Hoboken: 5 solitaire vogels en een groepje van 3 ex op 5 april (JPo, WDR, RH, KG).

In april vlogen in totaal 7 **zwarte ooievaars** over onze regio: 1 ex op 11 april over Hoboken (JP, RH, JPo, WDR), 5 ex op 19 april over Edegem (WVA) en 1 ex op 27 april over Hoboken (WDR).

Van 2 maart tot 25 april trokken in totaal 103 **ooievaars** over, met max een groep van 12 ex op 5 april over Edegem (MH) en eveneens 12 ex op 12 april over Hoboken (RH, JWV, WDR, JPo).

Zomertaling blijft een schaarse gast met slechts 2 waarnemingen van een mannetje in Hobokense Polder op 5 en 12 april (DJH).

1 tot 4 ex **grote zaagbekken** pleisterden tot 4 maart op Fort V – Edegem (JVB, JLA, LS) en 2 ex tot 5 maart op de Kasteelvijver van het Schoonselhof/Antwerpen (SB). Op 30 april vloog nog een mannetje over Hoboken (WDR, JPo).

Het was een prima voorjaar voor roofvogels. Van de 13 waargenomen soorten, voor het merendeel doortrekkers, selecteerde ik 7 soorten :

Zwarte wouw is de laatste jaren geëvolueerd van schaarse naar regelmatige doortrekker in klein aantal. Van eind maart tot 21 april trokken minimaal 10 solitaire vogels over onze regio: de eerste op 28 maart over Edegem (MH), de volgende op 9 april over Hoboken (WDR, JPo, RH), op 11 april over Hove (JD), op 12 april over Wilrijk (RV), op 16 april over Hoboken en Middelheim Campus Berchem (JP, WDR, RH, SVB) en op 17 en 18 april over Hoboken (JP, WDR, RV), op 19 april over Schoonselhof (JB) en Hoboken (WDR, JPo en SB) en op 21 april over Hove (MR).

Van 6 tot 18 april trokken minimum 9 **rode wouwen** over Hoboken (WDR, MM, JP, JPo, RH, SB en RF) en op 23 en 26 april telkens 1 ex over Hove (MR).

Naast de 9 **blauwe kiekendieven** die tijdens de eerste helft van april doortrokken over Hoboken (WDR, RH, JPo, JP) werd op 12 april een hoog overvliegende **steppiekiekendief** opgemerkt en op foto gedetermineerd (JP).

Een **havik** werd vanaf 22 maart 5x waargenomen in het Uilenbos/Hove en het aanpalend domein Moretus/

Boechout (RM, LVS). Op 28 maart en 10 april vloog telkens 1 ex over Hoboken (JP en RH), Op 4 en 8 april pleisterde een havik in het Hof ter Linden/Hove (JC, GH) en op 30 april ging een exemplaar samen met buizerd in thermiek boven het Schoonselhof/Antwerpen (JB).

Tijdens de periode van 6 tot 23 april vlogen er minimum 9 solitaire **visarenden** over Hoboken (WDR, JPo, SVB, RH, MM, JP).

Het enige waargenomen **smelleken** trok op 5 april over Hoboken (JPo, RH, WDR).

Op 4 dagen werden in totaal 30 doortrekkende **kraanvogels** waargenomen over Hoboken/Hobokense Polder: 2 + 2 op 23 maart (GVH, JPo, WDR), 5 ex op 24 maart (JP, RH, WDR), 20 ex op 26 maart (WDR, JP) en 1 ex op 26 april (DJH).

Tot max 4 **kleine plevieren** foerageerden van 15 tot 26 maart op de opgespoten gronden van Blue Gate/Antwerpen (JVR, RH, JPo, GB, HB, MM), in april vestigde zich daar een broedpaar (SB, WDR, PB, JDR, DJ, LVS). Vanaf 8 april werden er in Moretusburg/Hoboken 's avonds en 's nachts in totaal 18 overvliegende vogels waargenomen op geluidsrecorder (JP).

Noordwaarts over Hoboken doortrekkende **goudplevieren** kwamen tweemaal in het vizier: 2 ex op 24 maart (WDR en RH) en 7 ex op 2 april (WDR en JPo).

Groepjes overvliegende **kemphanen** werden op 2 dagen gespot: 13 ex op 20 maart over de Schelde/Hoboken (JP) en 5 ex op 2 april over centrum Hoboken (WDR).

Een groepje van 5 **dwergmeeuwen** vloog op 19 april over Hoboken (JPo, WDR).

Een **geelpootmeeuw** pleisterde op 12 april langs de Schelde/Hoboken (SB, JE) en een 2de kalenderjaar **Pontische meeuw** vloog over Hoboken op 27 maart (WDR, JP, RH).

Een adulte **ransuil** werd opgemerkt in zijn broedbiotoop in Hove op 19 april (PH).

Een **velduil** vloog hoog over de Hobokense Polder op 24 maart (RH, WDR, JPo).

Middelste bonte specht - Foto: Luc van Schoor

De **zwarte specht** is vooralsnog geen broedvogel in onze regio. Op 3 plaatsen dook tijdelijk een passant op, vermoedelijk telkens een ongepaarde vogel:

- op 18, 23 maart en 10 april, in het gebied Uilenbos/Hove en het aanpalende bos van Moretus/Hove-Boechout (BMo, LVS)
- in en rond Hof ter Linden/Edegem op 29 maart (WVA) en
- in het Schoonselhof/Antwerpen op 4 en 11 april (RV, DJ).

Middelste bonte specht neemt als broedvogel langzaam maar zeker toe in geschikte habitats. Een paar heeft deze lente, voor zover bekend, voor het eerst gebroed in het Hof ter Linden/Edegem (JC, LVS, PB), andere zekere of waarschijnlijke broedparen waren present in het Uilenbos/Hove, domein Klaverblad/Wilrijk en Nachtegalenpark/Antwerpen. Van het Schoonselhof en Fort VII/Wilrijk zijn enkel winterwaarnemingen tot begin maart bekend.

Op 4 plaatsen waren, in april, van **grote gele kwikstaart** waarschijnlijke broedparen aanwezig in: Waterzuivering Uilenbos/Hove (WVA, LVS, OF, WS), Campus 3-Eiken/Wilrijk (TVB, WVA, LS, GM, RW), Hof ter Beke/Wilrijk (JB, HB) en omgeving Scheldeveer/Hoboken (SB, JPo, JP, RH).

Een **paapje** pleisterde kortstondig in het Schoonselhof op 29 april (SB).

Op 22 maart en 8 april vloog telkens een **Europese kanarie** over het Schoonselhof (RV, SB).

Er werden 2 x overvliegende **kruisbekken** waargenomen bij het Hof ter Linden/Edegem: 2 ex op 29 maart en 7 ex op 30 april (WVA).

Goudvink was weer een schaarse wintergast met 1 roepende vogel in het Schoonselhof/Antwerpen op 20 februari (JB) en een wijffe in de Hobokense Polder op 4 maart (MM).

Solitaire **appelvinken** waren te zien in het Schoonselhof/Antwerpen op 5 maart en 29 april (SB), een overvliegende vogel bij Fort V/Edegem op 13 maart (WVA) en op 19 april bij Hof ter Linden/Edegem (WVA) en tijdens de 2de helft van april vlogen 3 ex. over Hoboken/Centrum (JPo, WDR).

Een **grauwe gors** vloog zuidwaarts over Hoboken/Centrum op 6 april (WDR, JPo).

Exoten

Verwilderde **mandarijneenden** komen de laatste jaren steeds meer voor in de vijvers van onze parken en groenzones. Dit jaar broedde een paar van deze opvallende sieraend in het Hof ter Linden/Edegem (2 jongen) (PB, LVS). Andere waarschijnlijke broedkoppels waren aanwezig in het Nachtegalenpark/Antwerpen, Frijthout/Hove en Campus 3-Eiken/Wilrijk.

De populatie **halsbandparkieten** in het zuiden van Antwerpen breidt zich steeds verder uit, wat ook blijkt uit o.m. een wintertelling van 476 ex op de slaapplek Kiepark/Antwerpen op 12 februari (MM, WDW).

Mandarijneend - Foto: Luc Van Schoor

Braamsluiper - Foto: Olivier Fuchs

Waarnemers

AC	Anton Cnudde
BMo	Bart Moens
DJ	Danny Jonckheere
DJH	Dirk-Jan Huisman
GB	Guy Borremans
GH	Gert Huygelen
GM	Gunther Moens
GV	Gunther Vergauwen
GVH	Geert Van Haute
HB	Hugo Bender
JB	Jozef Bafort
JC	Johan Claessens
JD	Julien Dua
JDR	Joris De Rycke
JE	Joris Elst
JLA	Jean-Louis Abbeloos
JP	Joachim Pintens
JPo	Jonas Pottier
JVd	Jef Van den Berghe
JVR	Joris Van Reusel
JVW	Jan Van Wynsberghe
KG	Koen Gyselinck
LS	Louis Schramme
LVS	Luc Van Schoor
MH	Marc Hofman
MM	Maarten Mortier
MR	Marc Raes
OF	Olivier Fuchs
PB	Philip Barbaix
PBa	Peter Bastiaensen
RF	Ronan Felix
PH	Peter Hofman
RH	Rens Hendrickx
RM	René Matthys
RV	Robin Vermeylen
RW	Rebecca Whitte
SB	Stijn Baeten
SVB	Steven Van den Bussche
TVB	Tom Van den Bergh
WDR	Wout De Rouck
WDW	Walter De Weger
WS	Wim Stappers
WVA	Wouter Van Assche

Grote gele kwik - Foto: Guy Borremans

Fenologie in de Ardea- regio

Hierbij worden de aankomstdata vermeld van zomervogels die alleen in onze regio en/of in Vlaanderen als broedvogel voorkomen.

Tijftjaf	2 maart	Fort VI Wilrijk	JE
Bruine kiekendief	15 maart	Hoboken	JPo, RH
Kleine plevier	15 maart	Blue Gate/Antwerpen	JVR
Zwarte roodstaart	18 maart	Hoboken	RH
Boerenwaluw	24 maart	Hoboken	RH, WDR
Rietzanger	27 maart	Jachthaven Hoboken	JB
Fitis	4 april	Fort VIII Hoboken	DJ
Gele kwikstaart	5 april	Hoboken	WDR
Zomertaling	5 april	Hobokense Polder	DJH
Oeverwaluw	5 april	Wilrijk	RV
Huiswaluw	5 april	Hoboken	JPo, RH, WDR
Gierwaluw	6 april	Hoboken	JPo, WDR
Koekoek	9 april	Hobokense Polder	GV
Nachtegaal	11 april	Hobokense Polder	DJH
Tuinfluitier	11 april	Kinderboerderij Wilrijk	LVS
Braamsluiper	11 april	Groen Neerland/Wilrijk	LVS
Grasmus	15 april	Hobokense Polder	GM
Kleine karekiet	15 april	Hobokense Polder	DJ
Blauwborst	17 april	Hobokense Polder	JVW
Boomvalk	17 april	Hoboken	JPo, WDR
Gekraagde roodstaart	19 april	Klaverblad/Wilrijk	LVS
Bonte vliegenvanger	23 april	Hobokense Polder	GV, JVR, JVW
Bosrietzanger	27 april	Hobokense Polder	DJH

Onze zoogdieren

De haas en het konijn: Deel 2

Bert Mertens

Het konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

Kenmerken

Konijnen hebben voornamelijk een grijsbruine kleur. De dieren hebben ook een roodbruine vlek in de nek. De oren hebben een bruin puntje, de bovenzijde van de staart is zwartbruin. De buikzijde is blauwig grijs van kleur, de onderzijde van de staart is wit. Deze valt zeer op als hij wordt opgewipt tijdens het lopen. De oren maximaal tien centimeter lang en korter dan de kop. De grootte van het wilde konijn zit tussen de 35 tot 50 cm en een gewicht tussen de 1,2 en 2,5kg. De achterpoten van het konijn zijn relatief veel korter dan die van de hazen.

Konijnen behoren niet tot de knaagdieren. Knaagdieren beschikken in het bovenste deel van het gebit over maar twee snijtanden, terwijl haasachtigen er vier hebben, waarvan de twee stiftanden achter de bovenste snijtanden staan.

Een voedster of moeder is een vrouwelijk konijn. Deze is naast een verschil in geslachtsorganen van het mannelijk konijn te onderscheiden omdat haar lijf langer is en de kop minder grof. Bij een jong konijn is dit onderscheid moeilijker te zien. De voedster van het konijn is over het algemeen rustiger dan de rammelaar, behalve wanneer ze drachtig is; dan kan ze behoorlijk uitvallen en fel bijten. Na de bevalling, als ze net jongen hebben gekregen, zijn ze zeer beschermend en soms agressief. De rammelaar of ram is een mannelijk konijn. Deze is temperamentvoller dan de voedster. De rammelaar is meestal dikker en zwaarder en heeft een bredere kop. Het jong van een konijn heet een lamprei of kitten.

Het konijn is een schemerdier, echter in onze analyse van de waarnemingen kunnen we mooi bemerken dat tijdens de zomermaanden (april t/m

© Danielle Van Nieuwenhuysse

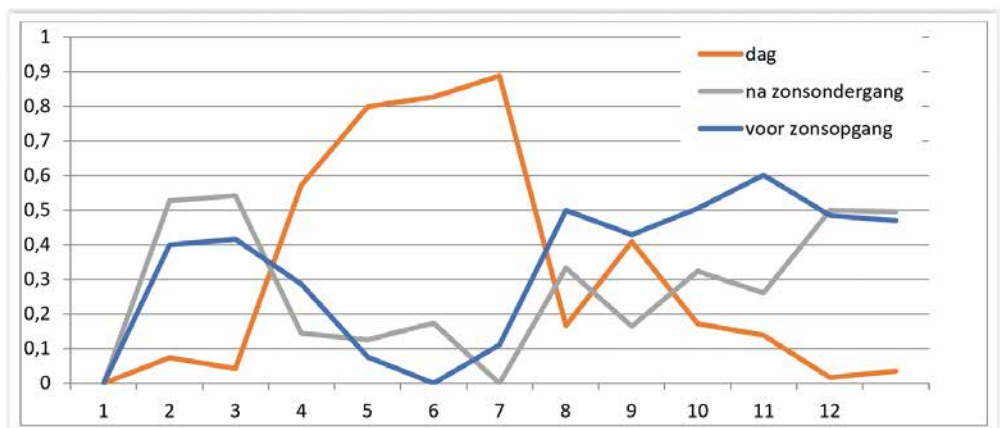
juli) het konijn voornamelijk overdag actief is. De overige maanden spelen zich meer in de duisternis af.

Leefwijze

Het konijn kan gezien worden als een biologische opportunist, waarvan de verspreiding beperkt wordt door ecologische factoren, zoals het klimaat, predatie en het terreintype. Konijnen mijden koude en vochtige milieus. Hun holen graven ze bij voorkeur in zandige bodems. Ze verkiezen graslanden en weilanden die omgeven zijn door bossen, hagen, braakliggende stukken, ...

Het konijn leeft van een grote variatie aan plantaardig voedsel: grassen, kruiden, loten, knollen, bast en

akkergrassen als graan en kool. Ze foerageren selectief en kiezen eiwitrijke en lichtverteerbare delen. Hierdoor houden ze onder andere het gras jong en dus voedselrijk. Het dieet van konijnen vertoont een grote variatie in ruimte en tijd. In het Vlaamse kustgebied blijkt bijvoorbeeld dat een zeer groot deel van het konijnendieet bestaat uit grassen en grasachtigen (vnl. rood zwenkgras *Festuca rubra*), maar dat het aandeel van kruiden zeer sterk toeneemt tijdens de zomermaanden. Konijnen hebben een belangrijke invloed op hun biotoop door hun activiteiten (begrazing, graven, betreding en keutelen) en door hun grote aantallen. In 1950 werd in Engeland vastgesteld dat de populatiecrash ten gevolge van

myxomatose een grote invloed had op de flora (versnelde natuurlijke successie, andere samenstelling, ...) en fauna (afname van soorten van open gebieden en toename van soorten die gebonden zijn aan hoge vegetatie). Ook recent onderzoek doet vermoeden dat het konijn een sleutelrol vervult bij het behoud van de soortendiversiteit in duingraslanden. Daarnaast kan het konijn echter ook schade veroorzaken, door bijvoorbeeld vraat aan jonge aanplanten.

De gangensystemen van verschillende dieren staan met elkaar in verbinding. Als kraamnest worden 1 m lange pijpen gegraven, die in een nestkamer uitmonden. Deze 'kraamwentels' worden afgesloten met grond en verzegeld met urine en uitwerpselen. Regelmatig graaft het konijn ook vluchtpijpen van binnen naar buiten uit. Deze 'springpijpen' gaan vaak loodrecht omhoog en kunnen meer dan een halve meter lang zijn. Konijnen graven naast holen ook kleine 'graafjes', ondiepe (max. 15 cm) kuiltjes. De functie ervan is niet goed gekend. Mogelijk gaat het om graafoefeningen, het opgraven van wortels of territoriumafbakening.

Ook eten ze hun eigen uitwerpselen (coprofagie). Dit is een soort van herkauwing in twee fasen, na de eerste vertering eet het konijn de uitwerpselen.

Konijnen verblijven in een konijnenburcht, een uitgestrekt ondergronds systeem van tunnels en kamers, die gedurende decennia in gebruik kunnen zijn. De ingang heeft een diameter van tien tot vijftig centimeter. Ze wagen zich zelden verder dan 400 meter van het hol af.

Bij lage dichtheden leeft het konijn in paarverband, bij hoge dichtheden in groepen van ongeveer twintig volwassen dieren en hun jongen. Binnen zo'n groep vormen zich subgroepjes, bestaande uit één tot vijf mannetjes en één tot zes vrouwtjes. Zo'n subgroepje heeft zijn eigen graasplek, die het meestal verdedigt tegen andere dieren. Binnen een groep heerst een rangorde, waarbij de dominante dieren de beste nesten betrekken, vlak bij het centrum van de kolonie. De jongen van dominante dieren staan later vaak ook hoog in de hiërarchie.

Territoria worden gemarkeerd door geurklieren onder de kin, urine en hopen keutels. De dominante mannetjes binnen een groep hebben de grootste klieren en zijn verantwoordelijk voor het meeste markeren. Gevestigde konijnen zijn plaatsrouw en bewonen het hele jaar door hetzelfde gebied.

Hun territorium rond de burcht is 0,25 tot 6 ha groot. De mannetjes bakenen het territorium af met geurvlaggen en latrines en verdedigen het tegen indringers. Dichtheden schommelen sterk tussen 1-15 (winter) en 1-40 (zomer) konijnen/ha. Bij gevaar stampet het konijn met zijn achterpoten. Ze kunnen een topsnelheid van 55 km/u halen, maar houden dit niet lang vol.

Voortplanting

Konijnen hebben een zeer hoog voortplantingsvermogen. Mannetjes worden seksueel actief na gemiddeld 8-9 maand, vrouwtjes vanaf gemiddeld 6 maand. De dieren zijn polygaam. De voortplantingscyclus wordt aangestuurd door de fotoperiode. Temperatuur en regenval beïnvloeden de start en het einde van de voortplanting. Het voortplantingsseizoen begint normaal gezien in februari en loopt tot eind juli, met een piek in april en mei. Het is korter bij ondergeschikte vrouwtjes. De eisprong van het vrouwtje wordt door de paring in gang gezet en is ongeveer 12 uur later voltooid. Vandaar dat zowat alle paringen in zwangerschap resulteren. 60% van de zwangerschappen wordt echter niet voldragen. De embryo's kunnen vanaf de 12e dag opgelost worden en door de

baarmoederwand in 2 dagen volledig opgenomen. Het is niet geheel duidelijk waarom dit gebeurt. Waarschijnlijk wordt deze "interne abortus" veroorzaakt door een te geringe beschikbaarheid aan eiwit in het dieet. Dit zou ook verklaren waarom wilde konijnenjongen geboren worden tussen maart en augustus, terwijl tamme konijnen het hele jaar door jongen krijgen. Het beschikbare voedsel van wilde konijnen in de winter is karig en bevat zeer weinig eiwit. In de vroege lente en zomer bevatten het voor wilde konijnen beschikbare jonge groene gras en de jonge planten veel eiwitten. Het voedsel van tamme konijnen daarentegen is het hele jaar constant in termen van eiwit door het voeren van korrels, wellicht vandaar dat zij het hele jaar nesten kunnen krijgen.

De draagtijd van konijnen is 28–31 dagen. Reeds enige uren na de geboorte van de jongen is het wijfje weer paringsbereid en wordt opnieuw gedekt, zodat zij tijdens de zoogperiode reeds nieuwe embryo's in haar baarmoeder herbergt.

Per jaar kan een vrouwtje drie tot zeven worpen krijgen, met een minimum interval van dertig dagen.

Nog een bijzonderheid van konijnen is dat de mannelijke embryo's in de baarmoeder in de minderheid zijn ten opzichte van de vrouwelijke. Na de geboorte verschuift die verhouding nog verder, zodat er ten slotte 100 rammen op 130 moertjes overblijven.

Jongen worden geboren in een aparte ondergrondse nestkamer, die aan het uiteinde ligt van een één à twee meter lange gang. Het nest waarin de jongen worden geboren bestaat uit gras en mos en is bedekt met vacht uit de buik van de moeder. Onderdanige vrouwtjes leggen meestal simpelere holen aan waar de jongen worden geboren. Jongen zijn bij de geboorte kaal en blind, en wegen 30 tot 35 gram. Na tien dagen gaan de ogen open. Ze worden 28 dagen lang gezoogd. Het moerkonijn bezoekt de jongen slechts vijf minuten per dag om ze te zogen.

Het mannetje beschermt jonge konijnen tegen andere konijnen, die zich agressief kunnen gedragen tegenover vreemde jongen. Vrouwtjes zijn na vier maanden geslachtsrijp, mannetjes na drie maanden. Jongen die vroeg in het jaar geboren worden, kunnen zich nog hetzelfde jaar voortplanten.

De gemiddelde leeftijd is 2 jaar. Slechts zeer uitzonderlijk worden konijnen in het wild 5 jaar oud. De hoogste sterfte treedt op tijdens de eerste 3 maanden (tot 75 % van de jongen). De belangrijkste doodsoorzaken zijn predatie, ziekten (vnl. myxomatose), verwondingen (o.a. door landbouwmachines en verkeer), jacht en parasieten.

Bedreiging

Het konijn heeft veel natuurlijke vijanden, waaronder hermelijn, wezel, bunzing, hond en vos. De jongen worden ook gepredeerd door buizerd, uilen, havik en valken. Om zich tegen predatie te beschermen, foerageren

de dieren in groep, vluchten ze zigzaggend in hun holen of gebruiken ze hun tanden en stevige achterpoten om belagers af te schrikken. In tegenstelling tot de haas kunnen ze bij hun vlucht niet lang grote snelheden volhouden. Bovendien houden ze met hun goede oren, zicht en reukzin de omgeving nauwlettend in het oog.

Verspreiding

Oorspronkelijk komt het konijn enkel voor op het Iberisch Schiereiland. Spanje heeft trouwens zijn naam te danken aan het konijn. Toen de Feniciërs rond de 11e eeuw v.Chr. het Iberisch Schiereiland bereikten, troffen ze daar veel konijnen aan. Omdat zij de dieren erg vonden lijken op de voor hen beter bekende klipdassen, gaven ze de streek de naam 'i-saphan-im', het land der klipdassen. Deze naam is later door de Romeinen verbasterd tot 'Hispania'.

Het zijn trouwens ook de Romeinen die het dier introduceerden in het grootste deel van het Romeinse Rijk. Tegenwoordig wordt het in heel West-, Midden- en Zuid-Europa en Centraal-Azië aangetroffen op elk terrein waarin hij holen kan graven. Het konijn leeft voornamelijk in graslanden, open weilanden, en heidegronden, liefst met een droge, losse, zanderige bodem. Ook komt hij voor in open bossen, de rand van landbouwgebieden en zandduinen.

Een virusziekte, myxomatose, was er in de jaren vijftig de oorzaak van dat het dier op vele plaatsen is verdwenen. Later is het aantal weer toegenomen, doordat meer dieren resistent werden tegen het virus.

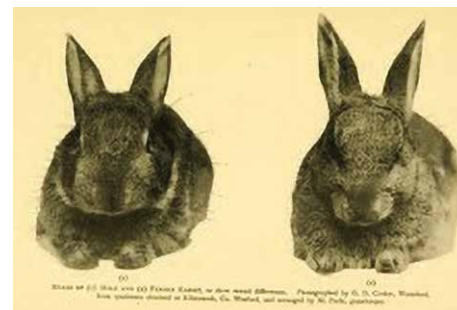
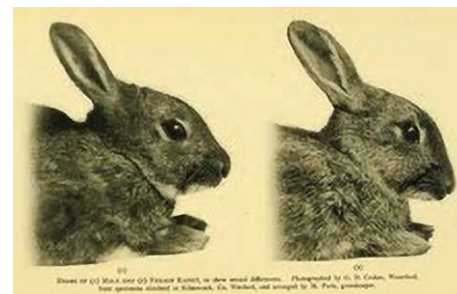
Benelux

Een van de oudste vermeldingen van het konijn in de Lage Landen is afkomstig uit Zeeland, uit 1300. Het konijn komt zowel in Nederland als België veel voor in zandstreken, bossen en duinen, tot in 1954 door myxomatose de populatie

daalde en op vele plaatsen het dier verdween.

Sinds 1994 daalt de populatie weer. In 2004 was er nog maar een derde over van het aantal uit 1994. Ditmaal is waarschijnlijk een dodelijke variant van het RHD-konijnenvirus de belangrijkste oorzaak. Ook de infrastructuur, de toenemende bebouwing van het biotoop, myxomatose, jacht en predatie door vossen en roofvogels spelen een grote rol bij de achteruitgang.

In België wordt het konijn bijna overal aangetroffen, uitgezonderd in Brussel en een klein deel (in het Noordoosten) van Vlaams-Brabant. Ook in sommige versnipperde stukjes van West-Vlaanderen is het konijn niet thuis.

mannetje (links) en vrouwtje (rechts)

Foto: Walter De Weger

Ardea 3.0

Joris Van Reusel

Met een geweldig startfeest in januari (kick-off van de gewijzigde aanpak genaamd Ardea 2.0) en een minutieus in elkaar gepuzzelde halfjaarset activiteitenkalender werd voor vogelwerkgroep Ardea een veelbelovende nieuwe lente in geluid. We stonden te popelen om op excursie te vertrekken naar het Viersels gebroekt toen de avond voordien, 14 maart, de zachte lockdown werd ingesteld. Sindsdien moesten we in ons kot blijven en bijgevolg 11 publieke activiteiten afgelasten. De meeste van deze activiteiten zullen we volgend jaar opnieuw trachten te programmeren. Pas op 20 juni zouden we weer een vogelexcursie kunnen houden, met toepassing van de gekende regels. Dat was niet simpel, en de vraag stelt zich hoe we dit in de toekomst beter kunnen doen.

Naast de vraag wàt we gaan doen in de komende maanden, en hoé we dat 'virusveilig' kunnen organiseren, dringt een ernstige reflectie zich op. Hoe leuk en aangenaam het ook is om in groep op vogelexcursie te gaan of om een cursus te volgen in een grote zaal, als we dat met respect voor de opgelegde regels doen is het sowieso minder gezellig. De babbels tussen-door, de picknicks, het samen door de telescoop turen en opgemerkte vogels delen met de andere aanwezigen, het pintje achteraf... het is dàt wat ons naast de interesse voor de natuur toch bindt? Hoe moet het dus in een vogelkijkhut, waar we makkelijk met 25 personen in hokten? Moeten we roepen naar de gids, op verre afstand, als we een vraag hebben? En wie hoorde dat zelfde getwiet, als alle anderen op ruime afstand lopen?

Aangezien het nog wel even zal duren vooraleer het virus is verdwenen, moeten we voor de komende maanden (en jaren?) hier creatieve oplossingen voor vinden. Op zoek dus naar nieuwe werkvormen, pedagogische en sociale concepten om onze vogelpassie te kunnen blijven delen op een plezierige én veilige manier, met iedereen! Ziedaar een nieuw mission statement, nadat we het nog maar net hadden aangescherpt. Alweer een uitdaging

om ons als vogelwerkgroep aan te passen aan de nieuwe realiteit. Zo zijn we dan op weg naar Ardea 3.0... Het klinkt een beetje raar maar dat is niet erg, want wil je succesvol overleven in een veranderende omgeving dan is het een kwestie van aanpassen. Want gewoon verder doen alsof er niks gebeurd is, of helemaal niks doen, dat zijn geen opties.

Daarom lanceerden we – als één van de eerste werkgroepen – al een aangepaste Garza! nieuwsbrief vol tips om ook in de coronacrisis te blijven vogelkijken.

Daarom zullen we de komende periode trachten onze activiteiten te herzien naar een corona-modus, waar mogelijk. Per activiteit maken we ons eigen draaiboekje opdat we het zo kunnen organiseren dat niemand zich onveilig hoeft te voelen en thuis blijft. Dat betekent misschien kortere activiteiten, of beperktere groepen. En steeds vooraf inschrijven, zodat we direct kunnen communiceren met deelnemers als de omstandigheden wijzigen.

Daarom denken we ook nog wat fundamenteeler na, richting 2021 en daarna, en stellen we al onze traditionele activiteiten in vraag. Wat is essentieel en noodzakelijk? Hoe pakken we de dingen anders aan? Hoe bereiken we meer met minder? Welke lessen trekken we uit de coronacrisis en hoe geven we het nieuwe normaal mee vorm?

Omdat de vogelmicrobe waarmee we besmet zijn ook coronaanse trekken heeft, zijn we de afgelopen drie maanden meer dan ooit in alle stilte en eenzaamheid het veld en het bos ingetrokken, maar ook de woonwijken en kmo-parken van onze regio. Al monitorend, broedvogelatlasgewijs karterend, op controleronde bij onze valken- en uilenkasten, vogelringend, fotograferend, tellend, observerend, nestkastenophangend.... We zaten niet stil. Het leverde een massa waarnemingen en informatie op, met verrassende resultaten. De impact van het coro-

navirus, met rustige straten en drukke natuurgebieden zal nog moeten blijken. Het mooie, warme maar ook droge lenteweer zorgde zeker voor een bijzonder goed 'vogeljaar'. Nooit eerder werden zo veel soorten 'zuidelijke' roofvogels in Vlaanderen gespot als de voorbije maanden. Arenden en gieren zijn steeds vaker te zien boven onze droge akkers. Opnieuw doet dat vragen rijzen, over onze razendsnel veranderende wereld. Hoe kunnen we de strijd aangaan én voor het behoud van onze habitats, en voor adaptie aan het klimaat? Voorwaar, samen met de 'virusveilige' aanpak een stevige uitdaging!

Tegen die complexe maatschappelijke achtergrond tekenen we de komende maanden de krijtlijnen uit voor de toekomst. We blijven samen actief vogels bestuderen, beschermen en bekijken, maar het zal anders zijn. Aan ons en u allen om er mee over te waken dat we de kans grijpen om meer te veranderen aan onze werking dan het opzetten van maskertjes. Laat het inspirerend en vernieuwend zijn.... En niet minder plezant!

Torenvalk - Foto: Jan Rose

Met Whoppie en Woelie de Hobokense Polder verkennen

We hebben moeilijke maanden mee-gemaakt. Corona was hét woord van het voorjaar. Jammer genoeg!

Maar stilaan trachten we toch ons leven naar het "nieuwe normaal" in te richten.

Misschien is een langere vakantie in binnen- of buitenland nog niet direct wat u met uw gezin wenst te doen. En kiest u liever voor kortere (dag) uitstappen.

We kunnen u daarbij helpen.

Kinderen en hun (groot)ouders kunnen met een leuke exploratierugzak de Hobokense Polder verkennen.

Er zijn 2 trajecten: (beiden ca 4 km)

Vanuit Taverne De Schorren, Graspolderlaan ga je met Whoppie de natuur ontdekken. **Niet op maandag.**

Vanuit Bistro Steiger 3, Zandkamp 3 (aan de Schelde) ga je met Woelie op stap. **Niet op maandag en dinsdag.**

Wie zijn Whoppie en Woelie?

Whoppie is een schattig molletje en Woelie een even schattige woelmuis die kinderen tussen 5 en 12 jaar én

hun (groot)ouders laten kennismaken met de Hobokense Polder.

Zij nodigen alle sportieve speurneuzen uit voor een ontdekkingsstocht in het altijd mooie natuurgebied.

Ben jij even nieuwsgierig als Whoppie en Woelie?

Hou jij ook niet van veel stilzitten? Wil je zelf ontdekken hoe dieren leven?

Wil je met de loep in de hand op onderzoek in de Hobokense Polder? Heb je al eens een echte verrekijker vastge-

had om naar vogels en andere dieren te kijken? En hoe werkt een kompas?

Je kan de rugzakjes ontlend **vanaf 11 u.** Je betaalt wel een waarborg van 20 euro. Op de ontleendag breng je na je tocht de uitgeleende rugzak met materiaal terug binnen. Je krijgt je waarborg terug als alles in orde blijkt.

Meer info over dit project van Natuurpunt Hobokense Polder bij Ria Thys, 0476 33 79 36 - ria.thys@telenet.be

Behaag ... Natuurlijk 2020 Voordracht: De Levende Tuin Vrijdag 4 september

Tijdens deze voordracht geeft Joeri Cortens, medewerker van Natuurpunt CVN en ook bekend van radio en TV-praatjes, volop tips voor het natuurlijk en vogelvriendelijk inrichten van je tuin.

Een levende tuin waar vogels, vlinders, wilde bijen en hommels welkom zijn en er zich thuis voelen. En waar je de deur niet uit moet om te genieten. Na deze voordracht kan je eventueel de daad bij het woord voegen, door een bestelling te plaatsen voor Behaag..natuurlijk 2020.

Afspraak om 19.30 u in 'd Open Plek, Baron Van Ertbornstraat 56 Aartselaar. Einde is voorzien omstreeks 22.30 u. Deelnemen is mogelijk na inschrijving via bit.ly/levtuin. U zal dan dadelijk een verzoek krijgen tot storten van het deelnamebedrag van 6 euro/persoon op rekening: BE07 5230 8080 0166 van Natuurpunt Aartselaar met vermelding "De levende tuin". Een organisatie van Natuurpunt Aartselaar

Info: Ria Thys, ria.thys@telenet.be – 0476/33 79 36

Activiteitenkalender

- Zo 12 juli Natuurbeheer in de Hobokense Polder
- Zo 26 juli Natuurbeheer: Hollebeekvallei
- Zo 26 juli Hobokens Wild Bar
- Za 1 aug Workshop nestkasten timmeren
- Za 15 aug Ringpost Anderstad - Lier
- Za 22 aug Natuurbeheer in de Hobokense Polder
- Za 22 aug Steltloperstocht
- Za 29 aug Vleermuizentocht Fort 8
- Zo 30 aug Hobokens Wild Bar
- Zo 6 sep Vogel-verrassingstocht
- Zo 13 sep Hobokens Wild Bar
- Za 19 sep Start herfsttrektellingen
- Zo 20 sep Natuurbeheer in de Hobokense Polder
- Za 26 sep Natuurbeheer: Hollebeekvallei

Trektellingen op Scheldedijk:
Van 19 september tot 7 november

Natuurbeheer:

Onze Goudklompjes werken elke woensdag in de Polder en dit van 9 u tot ca 13 à 14 u.

Voor info: contacteer

André Van Langenhove, 03 288 00 81 of

Peter Van Elsacker, 0486 82 27 92 -

peter.vanelsacker@skynet.be

Info natuurbeheer scholen: Diane De Clercq,

diane.de.clercq@skynet.be, 0486 07 39 87

Artikels voor het volgende Polder.blad - met verschijningsdatum 1 oktober 2020 - dienen bij de redactie te zijn op 31 augustus 2020 (zie Colofon, blz. 2)

www.hobokensepolder.be